

Панченко А.С.

*Харківський національний технічний університет сільського господарства
імені Петра Василенка*

ГЕНЕЗА ПОНЯТТЯ «НАЦІЯ» В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ МИНУЛОГО

У Давньому Римі націями називали групи чужинців з певного регіону, що не мали таких прав, якими були наділені громадяни Риму. Аналогічний термін існував у грецькій і давньоєврейській мовах. Характерне ксенофобське забарвлення терміну «нація». У середньовіччі з розвитком знань про довколишній світ розвивається етнічне розуміння даного поняття. У тогочасних університетах визначником нації було географічне походження та мова. З кінця XIII століття цим терміном об'єднувалися представники того чи іншого спрямування на церковних соборах [1]. Таким чином термін набував вагомішого соціально-психологічного змісту, оскільки давав відчуття належності до престижної формальної групи, підвищував соціальний статус особистості, яка належала до такої «нації».

Поняття нації з розвитком капіталізму в XVI–XVII столітті в Англії, а пізніше Франції у ході розкладу старого династичного порядку, формування «національних» держав у Європі, розвитку «національних» мов, які заступили латину, і «націоналізації» церков поняття нації використовується як аналог поняття «народ» і пов'язується з такими категоріями, як громадянство, держава, означаючи належність до певної територіально-політичної спільноти [2]. Етнічне походження при цьому втрачає значення.

Ототожнення нації й держави залишається характерним для Західної Європи й у XIX–XX столітті. У той же час у німецькій мові поняття нації підкреслювало єдність німців, що були розпорошені різними державами, за такими характеристиками, як спільність мови, культури, традицій. В XIX–XX столітті з піднесенням національно-визвольної боротьби народів Східної Європи, а також пізніше Африки та Азії за браком міцних політичних та економічних еліт, власної державності чи, скажімо, територіальної єдності народам доводилось робити наголос на культурних, мовних та етнічних компонентах свого відродження. Окрім того, слово «нація» як синонім расовості, винятковості увійшло до арсеналу агресивної, шовіністичної, расистської риторики.

В Європі поняття нації (нім. Volk) як важливої ідеї з'явилося у XVIII столітті в роботах німецького філософа Йогана Готфріда Гердера, який доклав зусиль до формування поняття національної держави. У цей час тривала промислова революція, що дала початок індустріальному суспільству. Індустріалізація супроводжувалась урбанізацією, а та в свою чергу спричиняла розпад традиційних сільських спільнот. Хоча місто не сприяло об'єднанню спільнот в громади, поняття нації компенсувало цю втрату. В індустріальному суспільстві становий поділ втратив свою стійкість, що спричинило зміну почуття тотожності. Окремі люди переставали мислити себе селянами чи аристократами, але починали мислити себе частиною нації [3]. Сприяла тому й

поширювана з часів Французької революції ідея братерства. Ці зміни спричинили до росту національної самосвідомості в Європі.

У радянській політичній науці основоположним стало сталінське визначення нації: як стійкої спільноти людей, що історично склалася, виникла на основі спільності мови, території, економічного життя й психічного складу, який проявляється у спільності культури. У 1960–1980-их роках в СРСР на основі сталінського визначення був вироблений етнологічний підхід до розуміння нації. Згідно з цим підходом, нація становить етносоціальну спільноту, яка характеризується нерозривною єдністю (взаємодією) соціально-економічних і культурних властивостей. Звідси до суттєвих ознак нації відноситься також спільність самосвідомості й соціальної структури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воронянський О. В. Всесвітня історія: довідник / О. В. Воронянський, Н. Л. Міщенко. – Х. : Ранок, 2009. – 480 с.
2. Ян Э. Государственное и этническое понимание нации: противоречия и сходство / Э. Ян // Полис. – 2000. – №1. – С. 114–122.
3. Фіхте Йоган. Що таке народ у нашому розумінні цього слова і що таке любов до Батьківщини / Йоган Г. Фіхте // Націоналізм: Теорії нації та націоналізму від Йогана Фіхте до Ернеста Гелнера [антологія; упоряд. О. Проценко, В. Лісовий] – К. : Смолоскип, 2006. – С. 10–17.
4. Воронянський, О. В. Концепт національного суверенітету як принцип реалізації політичних прав нації. / О. В. Воронянський // Політологічний вісник: [збірник наукових праць] / Політологічний центр при Київському нац. Ун-ті ім. Т. Шевченка. - Київ : Інтас, 2011. - Вип. 52. - С. 394-400.

Пеньков Д.

Харківський національний університет будівництва та архітектури **НАЦІОНАЛЬНА УКРАЇНСЬКА ІДЕЯ** **В КОНТЕКСТІ ЕВОЛЮЦІЇ СВІТОВОГО ПОРЯДКУ**

Сучасне українське суспільство – це складне перехідне суспільство, котре потребує системи базових вартостей, чітко окреслених економічних і соціокультурних орієнтацій. Тому надзвичайно важливою проблемою постає усвідомлення народом своєї тотожності з українською культурною моделлю на основі національної ідеї.

Українська національна ідея як духовно-національний чинник може трактуватися в контексті християнства, як відбиток національної свідомості, комплекс почуттів, соціально-філософських надбудов, що відображає прагнення народу досягнути свою місію – стати самовладним рушієм історичного поступу. Визначення поняття «національна ідея» залежить від того, як ми розуміємо базову категорію «нація», яка ґрунтується на тривалій історичній та інтелектуальній традиції. Тобто, які з об'єднувальних чинників (політичні, економічні, культурні, релігійні, правові) вважаються суттєвими стосовно певної нації[1]. Нація, віддзеркалюючи багатство етнопсихологічних,